

Makale Geliş Tarihi**24.04.2025****Makale Yayın Tarihi****20.06.2025**

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN DAVRANIŞ PROBLEMLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

REVIEW OF STUDIES ON BEHAVIORAL PROBLEMS IN PRESCHOOL CHILDREN:
A QUALITATIVE RESEARCH

¹Prof. Dr. Fatma Ebru İKİZ, Serkan NACAĞ²

¹Prof. Dr. Fatma Ebru İkiz, Dokuz Eylül Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, [0000-0003 4381-1658](tel:0000-0003-4381-1658)

²Öğrenci, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, [0009-0008-9464-2747](tel:0009-0008-9464-2747)

Özet

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemleri, hem çocukların psikososyal gelişimini hem de okulda ve evdeki genel uyumlarını olumsuz yönde etkileyen önemli bir konudur. Okul öncesi dönem, çocukların kişiliklerinin şekillendiği, duygusal ve sosyal becerilerinin gelişmeye başladığı kritik bir evre olarak tanımlanabilir. Bu dönemde, çocukların agresyon, dürtüsellik, kaygı, çekingenlik gibi davranış sorunları göstermesi, onların sosyal ilişkilerinde zorluklar yaşamasına ve duygusal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Çocuklar, okul öncesi dönemde ailelerinden, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından aldıkları geribildirimlerle davranışlarını şekillendirirler. Bu dönemde, davranış problemleri gösteren çocuklar, ilerleyen yaşlarda daha karmaşık psikolojik sorunlar geliştirebilirler. Dolayısıyla, bu dönemdeki davranış problemlerinin erken dönemde tespit edilip, uygun müdahalelerle çözülmesi, sadece o anki zorlukların aşılmasına yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda çocuğun uzun vadeli psikolojik sağlığını da etkileyebilir. Erken müdahale, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine, daha sağlıklı duygusal ilişkiler kurmalarına ve psikolojik dayanıklılıklarını artırmalarına katkı sağlar.

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemleri üzerine gerçekleştirilen önceki araştırmaları sistematik bir biçimde incelemektir. Literatür taraması yöntemiyle yürütülen bu araştırma kapsamında, Türkiye’de ve uluslararası alanda yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri ile hakemli dergilerde yayımlanan makaleler değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, okul öncesi dönemde yaygın olarak gözlenen davranış problemlerinin saldırganlık, içe kapanıklık, uyumsuzluk, dikkat dağınıklığı ve dürtüsellik gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu problemlerin oluşumunda yalnızca çocuğun bireysel özelliklerinin değil; aynı zamanda aile yapısı, ebeveyn tutumları, öğretmen yaklaşımları, sosyoekonomik koşullar ve çevresel faktörlerin önemli rol oynadığı görülmüştür.

Çalışmada, özellikle aile içi iletişim kalitesi, akran ilişkileri, dijital medya kullanımı ve öğretmenlerin sınıf yönetimi becerileri gibi değişkenlerin davranış problemleri üzerindeki etkileri detaylı olarak ele alınmıştır. Ayrıca, öğretmen ve ebeveynlerin uyguladığı müdahale stratejilerinin çocukların problem davranışlarını azaltmada ne ölçüde etkili olduğu da analiz edilmiştir. Bulgular, davranış problemlerinin çok yönlü neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, erken çocukluk döneminde ortaya çıkan davranış problemlerinin önlenmesi ve uygun müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için aile, öğretmen ve uzmanların iş birliği içerisinde çalışması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, elde edilen bulgular hem kuramsal bilgi birikimine katkı sağlamakta hem de uygulayıcılara rehberlik edecek nitelikte öneriler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Okul öncesi dönem, davranış problemleri, psikososyal gelişim, erken müdahale, psikososyal gelişim

Abstract

Behavioral problems seen in preschool children are an important issue that negatively affects both children's psychosocial development and their general adaptation at school and home. The preschool period can be defined as a critical phase in which children's personalities are shaped and their emotional and social skills begin to develop. During this period, children's behavioral problems such as aggression, impulsivity, anxiety, and shyness can cause them to have difficulties in their social relationships and negatively affect their emotional development. Children shape their behaviors with the feedback they receive from their families, teachers, and friends during the preschool period. During this period, children who show behavioral problems may develop more complex psychological problems in later years. Therefore, early detection of behavioral problems during this period and solving them with appropriate interventions not only helps to overcome the current difficulties, but also can affect the child's long-term psychological health. Early intervention helps children develop their social skills, establish healthier emotional relationships, and increase their psychological resilience.

The aim of this study is to systematically review previous studies on behavioral problems seen in preschool children. Within the scope of this research conducted using the literature review method, master's and doctoral theses conducted in Turkey and internationally and articles published in refereed journals were evaluated. In line with the obtained data, it was determined that behavioral problems commonly observed in the preschool period manifest themselves in various forms such as aggression, introversion, non-compliance, distractibility and impulsivity. It was observed that not only the individual characteristics of the child but also family structure, parental attitudes, teacher approaches, socioeconomic conditions and environmental factors play an important role in the formation of these problems.

In the study, the effects of variables such as family communication quality, peer relations, digital media use and teachers' classroom management skills on behavioral problems were examined in detail. In addition, the extent to which the intervention strategies implemented by teachers and parents were effective in reducing children's problem behaviors was analyzed. The findings reveal that behavioral problems should be addressed within the framework of multi-faceted cause-effect relationships.

As a result, it is emphasized that families, teachers and experts should work in cooperation to prevent behavioral problems that occur in early childhood and to develop appropriate intervention methods. In this context, the findings both contribute to the theoretical knowledge and offer suggestions to guide practitioners.

Keywords: Preschool period, behavioral problems, psychosocial development, early intervention, psychosocial

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın amacı, önemi, problem durumu ve araştırmaya dair temel bilgiler

ele alınacaktır. Ayrıca, çalışmanın sınırları ve varsayımları da bu bölümde tartışılacaktır.

1.1. Problem Durumu

Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemleri, sadece bireysel psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekle kalmaz, aynı zamanda bu çocukların aile içi ilişkileri ve okul ortamındaki uyum süreçlerinde de önemli zorluklar yaratmaktadır. Bu dönemde çocuklar, sosyo-duygusal becerilerini geliştirme, kimliklerini şekillendirme ve çevreleriyle sağlıklı etkileşimler kurma sürecindedirler. Ancak bazı çocuklar, aile yapıları, çevresel faktörler ve biyolojik etmenler gibi çeşitli sebeplerle agresif davranışlar, dürtüsellik, çekingenlik, kaygı, aşırı hareketlilik gibi davranışsal sorunlar sergileyebilirler. Bu tür davranışlar, çocuğun hem aile içinde hem de okulda sosyal uyum sağlama yeteneğini doğrudan etkiler.

Bu bağlamda, okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemlerinin doğru bir şekilde tanımlanması ve erken dönemde müdahale edilmesi büyük önem taşımaktadır. Erken tespit ve müdahale, hem çocuğun psikolojik sağlığı üzerinde hem de sosyal becerilerinin gelişimi üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Ayrıca, bu dönemdeki davranışsal sorunlar sadece bireysel faktörlere bağlı olmayıp, aile dinamikleri, eğitim ortamı, çevresel faktörler gibi çok boyutlu etmenlerin bir araya gelmesiyle şekillenmektedir. Bu nedenle, okul öncesi dönemdeki davranış problemleri ile başa çıkmak için çok disiplinli bir yaklaşım gereklidir. Ailelerin, eğitimcilerin ve uzmanların ortak bir çaba içinde çalışarak, çocukların bu dönemde karşılaştıkları davranışsal zorlukları çözmek için etkili stratejiler geliştirmeleri önemlidir. Okul öncesi dönemdeki davranış problemlerinin sadece geçici bir durum olarak görülmemesi, aksine bu dönemde sağlanacak erken müdahalelerin uzun vadeli psikolojik sağlık üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak daha bilinçli bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir.

518

1.2. Amaç ve Önem

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemlerini inceleyerek, bu problemlerin çocukların psikososyal gelişimleri ve okul ile evdeki uyumları üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Okul öncesi dönem, çocukların kişiliklerinin şekillenmeye başladığı, sosyal becerilerinin geliştiği, aynı zamanda duygusal ve davranışsal zorlukların ortaya çıkabileceği kritik bir evredir. Bu dönemde görülen agresyon, dürtüsellik, kaygı, çekingenlik, aşırı hareketlilik gibi davranış problemleri, çocukların ilerleyen yaşlarda daha karmaşık psikolojik sorunlara dönüşme potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmanın önemi, okul öncesi dönemdeki davranış problemleriyle başa çıkmanın çocukların sadece o dönemdeki gelişimlerini değil, uzun vadede psikolojik sağlıklarını da olumlu yönde etkileyebileceğini ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Erken dönemde sağlanacak müdahaleler, çocukların sosyal becerilerinin gelişmesine, psikolojik dayanıklılıklarının artmasına ve okulda-evdeki uyumlarının güçlenmesine katkıda bulunabilir.

Sonuç olarak, bu araştırma, okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemlerinin etkili bir şekilde ele alınması ve bu problemlerle başa çıkılabilmesi için erken müdahale stratejilerinin önemini vurgulamakta, bu konudaki literatürü güçlendirecek bilimsel bir temel sunmayı hedeflemektedir.

1.3. Problem Cümlesi / Alt Problem Cümleleri

Bu çalışmanın problem cümlesini “Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemleri üzerine yapılan çalışmaların incelenmesine yönelik araştırma bulguları nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

Alt Problemler

1. Okul öncesi dönemde en yaygın görülen davranış problemleri nelerdir?
2. Okul öncesi dönemdeki davranış problemlerinin sebepleri nelerdir?
3. Okul öncesi dönemde davranış problemleri gösteren çocuklar için en etkili müdahale yöntemleri nelerdir?
4. Okul öncesi dönemde görülen davranış problemleri çocuğun sosyal gelişimini nasıl etkiler?
5. Okul öncesi dönemde görülen davranış problemleri, çocuğun gelecekteki akademik başarıları ve psikolojik sağlığı üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
6. Okul öncesi dönemdeki davranış problemleri, aile içinde nasıl bir etki yaratmaktadır?
7. Okul öncesi dönemde davranış problemleri gösteren çocukların okul ortamındaki uyum sorunları nelerdir?
8. Okul öncesi dönemdeki davranış problemleri, sosyal ve duygusal becerilerin gelişimi ile nasıl ilişkilidir?

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı, yalnızca 2020-2025 yılları arasında yapılmış akademik çalışmaları içermektedir. Bu dönemde yapılan çalışmaların çoğunluğu Türkçe ve İngilizce dillerinden alınacak olup, diğer dillerdeki çalışmalar araştırmaya dahil edilmeyecektir. Çalışmaların seçilmesinde temel kriter, okul öncesi dönemdeki çocuklara yönelik olmasıdır.

1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada, incelenen çalışmaların akademik geçerliliği ve güvenilirliği yüksek, hakemli dergiler ve güvenilir akademik veri tabanları gibi saygın kaynaklardan elde edilen verilerden alındığı varsayılmaktadır. Ayrıca, okul öncesi dönemdeki çocukların davranışsal sorunlarıyla ilgili yapılan önceki çalışmaların, geniş bir literatür taramasıyla derlenen bulguların genel eğilimleri doğru bir şekilde yansıtacak biçimde bir anlayışa ulaşmak için kullanılabileceği varsayılmaktadır.

519

2. KURAMSAL ÇERÇEVE / KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, okul öncesi dönemde görülen davranış problemleri üzerine yapılmış önceki araştırmalar ve kuramsal yaklaşımlar ele alınacaktır. Literatür taraması yoluyla bu problemler üzerine yapılan araştırmaların bulguları ve konuya ilişkin teorik çerçeveler incelenecektir. Ayrıca, okul öncesi dönemdeki davranışsal problemlerin tanımlanmasında kullanılan temel kavramlar ve bu kavramlarla ilgili kuramsal anlayışlar tartışılacaktır.

2. 1. Okul Öncesi Dönem

Okul öncesi dönem ilk altı yaş arasını kapsamakta olup çocukluk dönemi içerisinde yer almaktadır ve birçok gelişimsel görevlerin öğrenildiği dönemdir. Okul öncesi dönem çocuklarının istenilen davranışlara erişebilmelerine katkıda bulunabilmek için onların gelişim özellikleri iyi bir şekilde bilinmelidir. Birden çok kritik dönemi de içinde barındıran okul öncesi dönemde, çocuklara sunulan eğitimin niteliği de bir o kadar önemlidir (Aral ve ark 2002, Alisinanoğlu ve Kesicioğlu 2010).

18. yüzyılla birlikte insan davranışları üzerine yapılan incelemeler hız kazanmıştır. Psikoloji bilimindeki gelişmelerinde bu dönemde yaygınlaşmasıyla okul öncesi dönemin kritik bir dönem olduğuna yönelik varsayımlar güçlenmeye başlamıştır. Bununla birlikte psikanalizin kurucusu Sigmund Freud'da insanın kişilik gelişiminin yaşamın ilk altı yılında tamamlandığını ve bu dönemdeki yaşantıların tüm yaşamı tamamıyla etkilediğini savunur.

Freud'un ardından gelen kuramcılar bu kadar kesin çizgilerle konuşmaktan kaçınsa da okul öncesi dönemin kritik önemi genelinin üzerinde uzlaştığı bir olgudur (Tobin 2001, Dean 2008).

2.2. Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim

Bireyin doğumuyla birlikte başlayan sosyalleşme süreci, çocuğun yaşantısına ilk olarak anne daha sonra da babanın dâhil olmasıyla ve çocuğun zamanla çevresindeki diğer insanları fark etmeye başlamasıyla başlamış olur. Doğumdan hemen sonra başlayan bu sosyal gelişim süreci çocuğun yaşantısı boyunca devam eder ve bu sosyalleşme süreciyle birlikte çocuk toplum içerisinde yer edinmiş olur (Aral ve ark 1981, Aslan 2009).

Çubukçu (2006) sosyal gelişimi bireyin doğumundan yetişkinliğine kadar olan sürecinde diğer kişilere karşı geliştirdiği davranışlar bütünü olarak tanımlamıştır. Aral ve arkadaşları (2000) "na göre sosyal gelişim, bireyin doğumundan itibaren diğer kişilere karşı geliştirdiği duygu, ilgi ve ilişkilerinin tümüdür.

Çağdaş ve Seçer (2002) "e göre ise sosyal gelişim bireyin doğumundan itibaren başlayarak yaşantısı boyunca başkaları ile olumlu ilişkiler kurmasını ve toplumsal uyumuna destek olan bir süreç olarak tanımlanmıştır. Smith (1994), yaşamın ilk beş yılında kazanılan sosyal gelişime ilişkin becerilerin bireyin ilerleyen yaşantısı üzerinde önemli bir yordayıcı olduğunu ileri sürmekte, bu sebeple özellikle ebeveynlerin ve çocuğun yaşantısında yer alan diğer kurumların iş birliği içerisinde hareket etmesinin önemini vurgulamaktadır.

2.3. Okul Öncesi Davranış Problemleri

İnsanın içinde bulunduğu her gelişim döneminin kendine has özellikleri ve görevleri bulunmaktadır. 0-6 yaş arasındaki çocukların da kendilerine özgü davranış örüntüleri ve bu örüntülerin beraberinde getirdiği davranışsal krizler olabilmektedir. İnsanların yaşları büyüdükçe insan davranışlarına gösterilen tolerans düşebilmektedir (Çelik 2015). Davranış problemleri, genellikle erken çocukluk döneminde ortaya çıkar. Bu problemler çocuğun çevresindeki yetişkinler tarafından fark edilse de çoğunlukla çocukların sosyal ve duygusal sorunlar yaşamak için küçük oldukları, bu durumun yaşa özgü olduğu ve geçici olduğu düşünüldüğünden üzerinde durulmamaktadır (Campbell, Shaw ve Gilliom, 2000:467). Araştırmalara göre çocuklardaki davranış problemlerinin yarıya yakını yaşamın ilerleyen dönemlerinde devam edip kalıcı özellikler göstermekte (Taner Derman ve Başal, 2013:116) ve üç ila dört yaşlarında davranış problemleri gösteren çocukların yaklaşık %50'si, ergenlik döneminde bu sorunları yaşamaya devam etmektedir (Campbell, 1995:120).

Olweus (1979) yaptığı çalışmada erken çocukluk dönemindeki davranış problemleri ile ergenlik ve yetişkinlikteki sorunlu davranışlar, duygusal istikrarsızlık ve suç potansiyeli arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (akt. Lorenc, 1997:5). Wiesner, Kim ve Capaldi (2005:252)'ye göre çocuklukta başlayan ve müdahale edilmeyen davranış problemleri, yetişkinlikte antisosyal kişilik bozukluğuna kadar ilerleyebilir. Benzer şekilde Moffitt (1990:901)'de erken ergenlik döneminde ciddi yıkıcı davranış problemleri gösteren çocukların, erken yaşlarda problemleri davranış geçmişine sahip olduğunu bildirmektedir.

Okul öncesi dönemdeki davranış problemlerinin önemli belirleyicilerinden biri de ebeveyn tutumlarıdır. Ebeveynin çocuğun davranışlarında bıraktığı etki anne karnındaki döneme kadar uzanmaktadır. Hamilelik süresince annenin beslenmesi, ruh hali, sağlığı bebek üzerinde uzun vadeli etkiler bırakabilmektedir. Özellikle sinir sistemi gelişimi açısından gebeliğin ilk üç ayı kritik olarak nitelendirilmekle birlikte bu dönemdeki folik asit kullanımı bebeğin zihin gelişimi üzerinde doğrudan etkilidir. Zihin gelişiminin davranış problemleri üzerindeki etkisi de oldukça yüksektir (Dayı ve Pekcan 2019). Bu nedenle bir davranışın problemleri olup olmadığını ortaya koyan temel durum toplumun değer yargılarından anlamlı oranda sapma

gösterip göstermediğiyle ilintilidir. İnsan davranışlarını ve insanın neden problemli davranışlar gösterdiğine ilişkin birçok kuram atılmıştır. Bu kuramlar davranışları erken çocukluk deneyimlerine, bilinçdışına, sosyal çevreye ve daha birçok etmene bağlamaktadır (Carr ve Durand 1985, Derman ve Başal 2013).

2.2. Davranış Problemlerinin Nedenleri

Epidemiyolojik ve klinik çalışmalar, okul öncesi dönemde görülen davranış sorunlarının olumsuz sosyal ve ailevi faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir (Gardner,1994:935). Bu ilişki incelenirken sosyologlar ve halk sağlığı araştırmacıları annenin sosyal koşullarına; psikologlar annenin evlilik ilişkileri, zihinsel sağlığı ve ebeveyn tutumuna; diğer araştırmacılar ise annenin ve çocuğun sağlığına odaklanmaktadır (Najman, 2000:440). Bu ilişkilerden hangisinin birincil etken olduğu hala tartışılan bir konudur. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ise çocuklarda davranış problemlerini tetikleyen durumları baskıcı ve tutarsız disiplin anlayışı, ihmal/istismara maruz kalma, bakım verenin değişmesi, tutarlı eğitim verilememesi, kurumda büyümek, denetimsizlik, suça itilme, aile ortamındaki huzursuzluk olarak tanımlamaktadır (Sakarya Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 2013:9).

2.3. Okul Öncesi Dönemde Görülen Davranış Problemleri

2.3.1. Saldırganlık- şiddet eğilimi

Erken çocukluk dönemindeki saldırganlık “belirli bir kişiye veya nesneye yönelik incitme ve/veya korkutma niyeti taşıyan kasıtlı davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (Shaw vd., 2000:398). Çocukların bir başka bireye veya çevresinde bulunan eşyalara zarar vermek amacıyla yapmış olduğu olumsuz davranışlardır. Bu olumsuz davranışlar içerisinde; vurmak, itmek, çekmek, tekme atmak yer alabilmektedir (Tuzlugöl 2016). Okulöncesi dönemde fiziksel ve ilişkisel saldırganlık olarak sınıflandırılan davranışlar bulunmaktadır. Bu davranışlardan; itme, çekme, vurma şeklinde olanı fiziksel olarak ayrılırken, arkadaşlarına lakap takma onlar ile dalga geçme ise ilişkisel saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Saldırgan davranışların sergilenmesinde temel neden engellenmedir ve saldırgan olan çocuklar bu davranışlarıyla başkalarına karşı üstünlük kurma, onların duyguları ile alay etme ve onlar ile güç savaşı halinde olma gibi olumsuz davranışları hedeflemektedir (Yumug; 2013).

Çocuklarda saldırganlık davranışının oluşmasını engellemek için; çocukların içindeki fazla enerji uygun şekilde boşaltılmaya teşvik edilmeli ve çocuk aşırı şekilde kısıtlanmamalı, çocuğa sevgi ile yaklaşılmalı, çocuğun özgüven duygusunun gelişmesi için çaba gösterilmeli, ebeveynler çocuğun yanında kavga etmekten kaçınmalı, şiddet içeren herhangi bir televizyon programı çocuğa izletilmemeli, fiziksel ceza yerine sevilen şeyden mahrum bırakma veya sevilen şeylerin yapılmasını azaltma tercih edilmeli ve çocuk saldırgan davranış sergilediği zaman anında uyarılarak bu durumun alışkanlık haline dönüşmesi engellenmelidir (Saygılı, 2009: 133).

2.3.2. Öfke kontrolünü sağlayamama

TDK’ye göre öfke engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap olarak tanımlanmaktadır (Sozluk.gov.tr, 2023). Paul (1995:2-11) ise öfkeyi “doğal, sağlıklı, uygun, yaşamı zenginleştiren bir duygu” olarak görmekte ve öfkenin önemli bir iletişim aracı olduğunu savunmaktadır. Öfke bir davranışın nedeni olabileceği gibi; korku, kaygı, üzüntü gibi duyguların sonucu da olabilmektedir (Özmen, 2006:42). Sosyal ilişkilerde ise öfke incinme, haksız muamele veya engellenme hissine verilen bir tepkidir (Levine vd., 2001:394)

Öfke çocukluk çağında sık görülen bir duygudur. Tipik olarak erken çocukluk döneminde

zirve yapar, çocuklar sosyalleştikçe ve duygularını daha iyi düzenleyebilir hale geldikçe çoğunlukla azalır (Liu vd., 2018:1). Duygu düzenleme becerileri çocukluk boyunca önemli bir ilerleme gösterse de çocuklar için öfkeyi düzenlemek diğer olumsuz duyguları düzenlemeye kıyasla daha zordur ve u nedenle çocuklar öfke kontrolü noktasında sosyal desteğe ihtiyaç duyabilmektedir (Rohlf ve Krahé, 2015:2).

Öfke aynı zamanda sosyal iletişimleri olumsuz etkileyebilmesiyle de davranış problemlerine sebep olabilmektedir. Araştırmalar özellikle serbest oyun ortamlarında daha fazla öfke gösteren okul öncesi çocukların daha fazla saldırgan davranışlar sergilediğini, arkadaş edinme olasılığının düşük olduğunu ve akranları tarafından daha az kabul gördüklerini ortaya çıkarmıştır (Arsenio ve Lover,1997:540) Bu yönüyle öfke, saldırganlık ve akran kabulü çok yönlü olarak birbirini etkilemekte ve tetiklemektedir.

2.3.1. Kıskançlık- kardeş kıskançlığı

Kıskançlık hissi çocukluk döneminde gelişimin normal bir parçasıdır ve çocuğun güçlü bir duygusal bağ hissettiği tüm sosyal ilişkilerinde ortaya çıkabilir (Diotaiuti vd., 2022:2). Bağlanma Kuramını geliştiren Bowlby'e göre (1983:260) çoğu küçük çocuk için annenin bir başka çocuğu kucağına alması bile çocuğun kıskançlık benzeri duygular yaşaması için yeterlidir. Benzer şekilde Hart ve arkadaşları da (1998:55) 12 aylık çocuklar ile yaptıkları çalışmada annenin ilgi nesnesinin bir kitap yerine gerçeğe benzer bir oyuncak bebek olması durumunda çocukların daha fazla tepki gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

Kardeş kıskançlığı yaşayan çocuklar, gelişimsel açıdan geride kalan bazı davranışlar sergileyebilirler; örneğin emzik emme, biberondan süt içme ve alt ıslatma gibi davranışlar görülebilir. Bazı çocuklar ise bu durumu, içine kapanarak ve küserek ifade edebilir, ya da doyum sağlamak amacıyla tırnak yeme veya parmak emme gibi alışkanlıklar geliştirebilirler. Ayrıca, kardeşini kıskanan çocuklarda ısırma, vurma ve zarar verme gibi saldırgan davranışlar da gözlemlenebilir (Yüksel, 2009: 119).

Çocukların gelişimsel dönemleri dikkate alınarak göstermiş oldukları kıskançlık duygusu normal olarak karşılanabilmektedir ve bu duygulara sahip olan çocuklara anlayış göstermek sorunun daha sağlıklı bir şekilde çözülebilmesi için gerekli bir durumdur (Genal 2008, Şipal ve ark 2012, Çetinbaş 2015, Vural 2019). Şipal ve arkadaşları (2012)'na göre çocuğun anne ve babasıyla kurduğu bağlanma biçimi güvensiz bağlanma şeklinde kurulmuşsa yeni doğan kardeşe karşı kıskançlık duygusunun belirmesi mümkündür. Anne ve babanın bu kardeşleri karşılaştırmaya gitmesi çocuktaki bu duygunun artmasını kolaylaştırır. Buna ek olarak kardeşler arasında yaş farkının az olması, başarı farkının fazla olması gibi faktörler de kardeş kıskançlığını artırabilir. Kıskançlık, tüm insanlarda gelişen en doğal özelliklerden biridir (Seven, 2011: 133).

Çocukların gelişim dönemleri göz önünde bulundurulduğunda, kıskanma duygusunun yaşanması normaldir ve bu duygunun çözülmesi için çocuğun hislerine karşı anlayışlı bir yaklaşım sergilenmelidir (Vural, 2019). Ayrıca, ebeveynler çocukları arasında herhangi bir ayırım yapmamalı, kardeşleri karşılaştırmamalı ve kardeşlerin sıkı ilişki kurmasına olanak tanıyarak kıskanma durumlarının önüne geçilmelidir (Bilgin Aydın, 2004: 96).

2.3.2. Eşyaları izinsiz almak- çalmak

Çocukluğun erken dönemlerinde çocukların bir oyuncakı veya eşyayı izinsiz alması sıklıkla görülebilen bir davranıştır. Bu durumun sebebi küçük çocukların bir nesnenin maddi veya manevi bir değerinin olduğunu ve bu nesneyi almanın yanlış olduğunu anlayamamaları, yani mülkiyet ve ekonomi algılarının henüz tam anlamıyla gelişmemiş olmasıdır. Mülkiyet algısı yaş ile gelişmektedir. Bu sebeple çalma veya izinsiz alma davranışları belirli bir yaşa kadar normal bir gelişim özelliği olarak kabul edilir ve beş yaşına gelene kadar çocuklarda izinsiz

alma veya çalma davranışı genellikle sorun teşkil etmez (Tok ve Aydın, 2022:86). Çocukların çalma kavramına ilişkin doğru bakış açısı genellikle beş ila yedi yaş arasında gelişir (Davies, 2017:1).

Çocuklar bazı durumlarda istemediği davranışlara karşı ya da örtük öğrenmeler sonucunda çalma eylemini gerçekleştirebileceği gibi bazen de kıskançlık, öfke, sevgi yoksunlukları gibi nedenlerden dolayı kendini kanıtlamak amacıyla bu eylemi gerçekleştirebilir. Çocuğu etiketlemeden önce bu çalma davranışının nedenlerini belirlemek, çok yönlü bir şekilde araştırma yapmak gerekmektedir (Özgü ve Yılmaz 2017). Okul öncesi eğitimde mülkiyet kavramının kazanılmasına özellikle dikkat edilmelidir. Çocuklar bu kavramı içselleştirmediklerinde kişilerarası sınırları ihlal etmeye daha yatkın olabilmektedir. İzinsiz başkalarının eşyalarını almamanın ötesinde, ödünç olarak isterken nezaket çerçevesinde istemeyi öğrenmelidirler. (Tok ve Aydın 2022).

2.2.1. Yalan söylemek

Çocuklar altı yaşlarına doğru yaklaştıkça gerçek ile hayali daha iyi anlamaya başlamaktadır. Bu nedenle altı yaşından sonra çocuklarda görülen yalan söyleme davranışı eğer planlı oluyor, bir başkasını kandırmaya yönelik söyleniyorsa ve bu duruma sık sık başvuruyorsa artık dikkat edilmesi gereken bir durum olacaktır. Baskıcı bir aile yapısına sahip çocuk ceza almak için yalana başvurabilmekte ve doğru bir şekilde rol model olunamayan ailelerde çocuklar yetişkinlerde gözlemlediği yalan söyleme davranışını normal olarak kabul edebilmektedir. Çocukta görülen bu gibi durumlar yalan söyleme davranışını etkilediği için onları “yalancı” olarak adlandırmadan bu davranışın sebebini araştırmak daha doğru bir yöntemdir. (Dursun 2010).

Çocukluk döneminde gözlenen yalan söyleme, çoğunlukla çevreye zarar verme amacı gütmeyen ve basit bir şekilde kullanılan bir davranış çeşididir (Aydın, 2021:2). Çocuklar kendilerini veya başkalarını korumak, sorumluluktan veya cezadan kaçmak ve dikkat çekmek gibi çeşitli nedenlerle yalana başvurabilirler. Yalan söyleme davranışındaki önemli bir sebep de ebeveyn davranışlarını model almaktır. Bu tutarsızlık çocuklarda kafa karışıklığı yaratmakta ve rol model aldıkları ebeveynlerinin bu davranışlarını kendi yaşamlarında da göstermelerine neden olmaktadır (Özben Avşar, 2014:5).

Çocukların yalan söylemeye ne zaman başlayabileceği değişkenlik gösterir ancak 2-3 yaşlarındaki çocukların cezadan kaçınmak veya kendini koruyabilmek amacıyla basit düzeyde yalanlara başvurabildikleri görülmüştür (Ekman 2016). Wilson ve arkadaşları (2003) çocukların 3-4 yaşlarından itibaren her geçen yılda yalan söyleme eğilimlerinin arttığını, en çok da kontrolü elinde tutma ve kardeşini suçlama eğilimiyle yalan söylediklerini ortaya koymuşlardır. Cezadan kaçma temel amaçlardan biri olacağı için ebeveyn tutumları yalan davranışının gelişmesindeki ana belirleyicilerden biri olabilmektedir. (Aydın 2021).

2.2.2. İnatçılık- ısrarcılık

Çocukluk döneminde görülen inatçı davranışlar gelişimin normal bir özelliğidir ve her zaman kalıcı değildir. Çocukların inatçı olmalarını tetikleyebilecek zamanla değişebilen birçok iç ve dış faktör bulunmaktadır. Gelişim evreleri, mizaç, ebeveyn tutumları, stres ve karşılanmamış ihtiyaçlar bu faktörlere örnek olarak gösterilebilir (Saudino, 2005:241).

İnatçılık her ne kadar normal bir davranış olarak görülse de aşırıya kaçan durumlarda ebeveynlerin ve eğitimcilerin başa çıkmakta zorluk yaşamalarına neden olabilir. Çocuk söylenenleri yapmayı reddeder, karşı çıkar ve kendi istekleri için ayak diretir. Özellikle iki yaş civarında çocuklar kendilerine yöneltilen tüm sorulara veya taleplere ‘hayır’ cevabı verebilmektedir. Gelişim üzerine çalışan psikologlar bu meydan okuma davranışlarının çocuğun özerkliğini keşfetmesi ve neyi yapıp neyi yapamayacağını anlamaya çalışmasından

kaynaklandığını savunmaktadır (Brown, 2017:1).

Okul öncesi dönem çocuklarında görülen inatçı davranışların altında dürtüsellik ve benmerkezci düşünme yapısı yer almaktadır. Çocukların özerklik dönemlerinde yani iki ve üç yaşlarında daha fazla inatçı davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Ancak bu dönemde görülen inatlaşmalar gelişimsel olarak beklenen bir davranıştır. Böylelikle çocuklar bireyselleşmeye başladıklarının da ilk işaretlerini vermektedirler (Binbaşıoğlu 1997, Özgü ve ark. 2017).

2.2.1. Yeme bozuklukları

Fiziksel büyüme, çocukluğun önemli bir bileşenidir ve yeme bozuklukları bir çocuğun vücudunda önemli hasara neden olabilir. Çocuklarda görülen yeme bozuklukları büyüme ve gelişme döneminin normal bir parçası olarak ortaya çıkar ve çoğu zaman kendiliğinden geçer. Ancak bazı çocuklarda yeme bozukluğu daha ciddi boyutlara ulaşır ve tıbbi tedavi gerektirebilir. Kısa bir süre içinde müdahale edildiği takdirde çocukluk dönemindeki yeme bozuklukları iyi bir iyileşme düzeyine sahiptir; ancak tedavi edilmezlerse yıkıcı ve bazen geri döndürülemez tıbbi, davranışsal ve duygusal sonuçlarla kronik hale gelebilirler (Robin, Gilroy ve Dennis, 1998:421).

Kaçıngan/kısıtlayıcı gıda alım bozukluğu, küçük çocukların yaşadığı yaygın bir yeme bozukluğudur. Bu çocuklar, doku, renk, tat, sıcaklık veya aromaya dayalı olarak belirli yiyecekleri yiyemez veya yemeyi reddeder. Ayrıca, belirli bir yiyecek yüzünden hastalanırlarsa da korku yaşayabilirler. Bu durum küçük çocuklarda beslenme yetersizliğine bağlı kilo kaybına ve başkalarıyla birlikte yemek yiyememe gibi bozulmuş psikososyal işlevselliğe yol açabilir (NYU Langone Health, 2023:1).

2.2.2. Uyku bozuklukları

Çocuklarda uyku bozuklukları oldukça yaygındır. Bu uyku bozukluklarının tespit edilebilmesi için öncelikle çocukların yaşı ile uyumlu uyku ihtiyaçlarının bilinmesi gerekmektedir. Yetersiz uyku süresi gündüz uyku hali, sinirlilik, davranış problemleri, öğrenme güçlükleri ve düşük akademik başarı gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Carter, Hathaway ve Lettieri, 2014:368).

Meltzer vd. (2010: e1414) çocukla yaptığı çalışmada çocuklarda görülen uyku bozukluğu türlerinin tanımlanamayan uyku bozukluğu, nokturnal enürezis, uykuda solunum bozukluğu, bebek apnesi, uykusuzluk, huzursuz bacak sendromu/periodyik uzuv hareket bozukluğu, sirkadiyen ritim bozukluğu, bruksizm ve narkolepsi olarak açıklamaktadır. Çalışma verileri okul öncesi dönem çocuklar özelinde incelediğinde ise en sık görülen uyku bozukluğu türleri uykuda solunum bozukluğu, tanımlanamayan uyku bozukluğu ve nokturnal enürezis olduğu görülmektedir.

2.2.3. Kekemelik

Kekemelik, konuşmanın normal akıcılığında ve zamanlama düzeninde bozulmalara neden olabilen, her yaştan insanda yaygın olarak görülen bir konuşma bozukluğudur. Genellikle çocukların dil ve konuşma becerilerini geliştirdikleri erken çocukluk döneminde başlar. Tipik olarak iki ila dört yaşları arasında görülmeye başlanır ve altı yaşından önce zirveye ulaşır (Shenker ve Santayana, 2018:131).

Yapılan araştırmalara göre dört yaşından küçük çocukların %11'inde kekemelik görülmektedir (Sjstrand vd., 2021:1). Erkekler çocuklarda kekemelik görülme olasılığı, kızlara göre dört kat daha fazladır (Yariri ve Ambros, 2013:67).

Kekemelik tedavisi, bir dizi terapi seansı ile mümkündür. Terapinin amacı, konuşma

akıcılığını arttırmak ve çocuğun konuşma özgüvenini güçlendirmektir. Terapi süreci, çocuğun yaşına, kekemeliğin şiddetine ve diğer faktörlere bağlı olarak değişebilir. Günümüzde kekemeliğin tedavisinde minimum müdahalelerin benimsenmesi yoluyla uygulamanın verimliliğini arttırmayı amaçlayan basamaklı müdahale yöntemi önerilmektedir. Bu modelde en az kaynak gerektiren tedaviden başlanır ve ihtiyaç duyuldukça daha yoğun ve uzmanlık gerektiren tedavilere doğru ilerlenir (Bower ve Gilbody, 2005:11). Fakat basamaklar katı değildir, her çocuk mutlaka aynı basamaklardan ilerlemeyebilir veya çocuğun özelliklerine göre piramidin herhangi bir noktasından da başlanabilir.

2.2.4. Tırnak yeme- onikofaji

Tırnak yeme veya onikofaji tırnak plağının, tırnak kıvrımlarının, tırnak yatağının ve/veya kütikülün kronik olarak ısırılması olarak tanımlanmaktadır (Lee ve Lipner, 2022:3). Genel nüfusun yaklaşık

%20 ila %30'unun tırnak yeme davranışı gösterdiği düşünülmektedir (Halteh, Scher ve Lipner, 2017:166).

ABD'de yapılan araştırmaya göre üç ila altı yaş arasındaki okul öncesi dönem çocuklarda tırnak yeme oranı %23'tür (Foster, 1998:711). Tırnak yeme davranışı stres, can sıkıntısı, hareketsizlik, kalıtım, aile üyelerinin taklit edilmesi veya uzun süreli parmak emme/biberonla beslenme alışkanlığından kaynaklanabilir (Baydaş vd., 2007:1).

Tırnak yeme davranışının çeşitli davranış problemleri ile de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ghanizadeh ve Shekoochi (2011:4) 734 çocukla yaptıkları çalışmada tırnak yeme davranışı gösteren çocukların yemeyenlere kıyasla daha yüksek oranda problem ve daha düşük oranda prososyal davranış gösterdiğini ortaya çıkarmışlardır. Aynı zamanda tırnak yiyen çocukların ebeveynlerinin de yarısından fazlasında en az bir psikiyatrik bozukluk görülmektedir (Ghanizadeh, 2008:6).

2.2.1. Tik bozuklukları

Tik, "herhangi bir kas kümesinin irade dışı hareketi; alışkanlıkla sık sık tekrarlanan gülünç, sıkıcı söz, el, kol, yüz hareketi veya bir davranış biçimi" olarak tanımlanmaktadır (Sozluk.gov.tr, 2023). Tikler motor (hareket), ses (vokal) tikler ve Tourette Sendromu olarak üç gruba ayrılır. Basit motor tikler kısa, ani, tekrarlayan ve görünüşte amaçsız hareketlerdir ve yalnızca bir kas grubunu veya vücut bölümünü kapsar (Singer vd., 2015:34).

Öksürme, boğaz temizleme, homurdanma, bağırma, başka kişilerin sözlerini tekrar etme, uygunsuz kelimeler söyleme gibi davranışlar vokal tiklere örnek olarak gösterilebilir. Tourette Sendromunda ise motor ve vokal tikler bir arada görülür. Tik bozuklukları genellikle dört ila sekiz yaşlar arasında (ortalama altı) basit motor tikler ile başlar (Liu vd., 2020:2; Neuner ve Ludolph, 2009:1377).

2.2.2. Parmak emme

Emme davranışı yeni doğan bebeklerin ilk koordineli kas aktivitesidir ve aynı zamanda beslenmesini sağlayan doğal bir reflekstir (Hasan, 2021:2627). Aynı zamanda çocukların kendilerini rahatlatmalarına yardımcı doğal bir yöntemdir. Bu sebeple parmak emme davranışı üç ila dört yaşa kadar normal kabul edilmektedir (Hatala, 2017:20). Fakat parmak emme davranışı her tekrarlandığında daha az bilinçli hale gelerek zaman içinde bilinçsiz bir motor aktivite haline gelir ve çocuklar için 'besleyici olmayan emme alışkanlıkları' adı verilen ve bırakması zor olan bir alışkanlığa dönüşebilir (Thadchanamoorthy ve Dayasiri, 2021:1).

Temelde, çocukta güven duygusunun ve anne-çocuk ilişkilerinin yeterince gelişmemiş olması bu davranışın nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Aydoğmuş, 2006: 146). Parmak emme

davranışı, genellikle stresli durumlarla ilişkilendirilmekte olup, içe kapanıklık yaşayan çocuklarla sıkça gözlemlenmiştir. Bu davranış, çocukların diş, çene, ağız yapıları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Bu nedenle, parmak emme alışkanlığını sonlandırma sürecinde multidisipliner bir yaklaşım benimsenmeli ve diş hekimi, psikolog ve eğitimciler birlikte çalışmalıdır. Böylece çocuk, elini ağzına götürmemesi gerektiğini ve bu alışkanlığı nasıl engelleyeceğini öğrenebilir. Dişlere takılan Ark uygulaması gibi yöntemler, parmak emmeden kaynaklanan diş ve ağız yapı bozukluklarını düzeltebilir. Ayrıca, bu davranışın psikolojik tedavisinde, aileye çocuğun davranışıyla nasıl baş edebilecekleri konusunda bilgiler verilerek, sistematik bir şekilde davranışı azaltmaya yönelik davranışsal ve bilişsel teknikler öğretilir (Bilgin, 2022).

2.2.3. Mastürbasyon

Çocuklar cinsel organı el ile uyarma/kaşıma, yastık gibi nesnelere sürme, bacakları kasma gibi davranışlarla kendini uyarıp haz alabilir ve bu süreçte terleme, inleme, hızlı nefes alıp verme, kızarma gibi belirtiler görülebilir (Özakar ve Gözen, 2012:116). Bu davranışlar anormal olarak algılandığından ve ahlaki olarak kabul görülmediğinden ebeveynler tarafından rahatsız edici bir durum haline gelmektedir.

Fakat mastürbasyon davranışında çocuğun amacı cinsel bir haz almak değil kendi vücudunu keşfetme isteği ve rahatlatma hissidir. Bebeklerin gelişimi incelendiğinde 3-4. ayda cinsel organların keşfedildiği, 6-7. Ayda cinsel organlar ile oyun oynandığı ve 10-11. ayda oyun yoluyla kendilerini uyardıkları görülmektedir (Yurtbay ve Görker, 2004:66).

Mastürbasyon çocuklarda cinsel gelişimin olağan bir bileşeni olarak görülür ve çocukluğun çeşitli dönemlerinde görülebilir (Sarı ve Çiçek, 2020:501). De Alwis vd (2006:121) göre mastürbatif davranışlar iki aylıkken başlar ve dört yaşta zirveye ulaşır, Tashakori, Safavi ve Nematpour'a (2017:4096) göre ise pik dönemi altı yaştır. Bu özellikleriyle mastürbasyon, sağlıklı cinsel gelişimin önemli bir bileşenidir.

2.2.1. Alt Islatma (Enürezis)

Enürezis (altını ıslatma), DSM-V9'ye göre çocuğun isteyerek veya istemeyerek giysilerine ya da yatağına tekrarlayan şekilde işeme davranışdır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014). Çocuklar genellikle 4 yaşına kadar tuvalet alışkanlığını kazanmış olurlar, ancak bazı çocuklar bu süreci daha zor geçirebilir. Alt ıslatma, ruhsal ve bedensel sebeplerle oluşan, haftada en az iki kez ve en az üç ay süreyle istem dışı idrar kaçırma olarak tanımlanır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1998). Bu durum, çocuk bebeklik döneminden itibaren devam ediyorsa birincil, idrar tutma kontrolünü kazandıktan sonra geliyorsa ikincil enürezis olarak değerlendirilir (DSM-V, 2013).

Enürezis beş yaş ve üzeri çocuklarda gözlenen, herhangi bir hastalık olmaksızın istemsiz olarak idrar kaçırma durumudur. Alt ıslatmanın gece görüldüğü duruma 'enürezis nokturna', hem gece hem de gündüz görüldüğü duruma ise 'enürezis diurna' adı verilir. Beş yaşındaki çocukların yaklaşık %20'sinde görülmektedir (Caldwell vd., 2020:2).

Enürezis, genellikle çocuğun yaşadığı duygusal durumlarla ilişkilidir; örneğin korkular, aileye yeni bir üyenin katılması, aile içi problemler gibi durumlar alt ıslatmaya yol açabilir. Çocuk, aile üyelerinin tutumlarına tepki olarak bu davranışı sergileyebilir (Ankay, 1992). Ayrıca, alt ıslatma sorunu yaşayan çocuklar genellikle yalnızlık, utanç ve hayal kırıklığı gibi duygular yaşar. Kardeş kıskançlığı, evden ayrılma, okula başlama, ayrılık, ailede ölüm gibi stresli olaylar da alt ıslatma davranışının tetikleyicileri arasında yer alır (Aydın, 2003).

2.2.2. Dışkı kaçırma (Enkoprezis)

Dışkı kaçırma (enkoprezis), fizyolojik faktörlerden kaynaklanmayan bir problem olarak,

çocuğun 3- 4 yaşlarından sonra görülen ve dışkısını uygun olmayan bir yere ya da giysilerine kaçırmaması durumu olarak tanımlanmaktadır (Aydoğmuş, 2006: 158). Dışkı kaçırmama durumu yaşanan çocukların tedavisinde ilk olarak fizyolojik sebeplerin araştırılması gerekmektedir. Eğer çocukta fiziksel gelişim geriliği veya bağırsak kaslarının kontrolünü sağlayamama gibi sorunlar bulunuyorsa, bu durum dışkı kaçırmaya yol açabilir. Ancak, fizyolojik sebepler bulunmuyorsa, psiko lojik etkenler incelenmelidir (Gültekin Akduman, 2015). Aile içindeki problemler, otoriter ebeveyn tutumu, anneden ayrılma kaygısı, aşırı titizlik, çocuğun gereksinimlerinin zamanında karşılanmaması, yetersiz tuvalet eğitimi ve kardeş kıskançlığı gibi etkenler de dışkı kaçırmaya yol açabilir (Saygılı, 2018). Bazı çocuklar ise oyunlarını bırakmak istemeyebilir ve oyun sırasında tuvalete gitmeyi geciktirerek dışkı kaçırmama durumu yaşayabilirler (Semerci, 2019).

Dışkı kaçırmama durumuna aşırı tepki verilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu tür davranışlar görmezden gelinmeli, ancak durumun alışkanlık haline gelmesini engellemek için ödül sistemi, takvim tutma, oyun ve aile terapisi gibi yöntemlerle problemin çözülmesi sağlanmalıdır (Özbey, 2006). Bu yaklaşımlar, çocuğun güven duygusunu pekiştirmeye ve ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişimi iyileştirmeye yardımcı olabilir.

2.2.3. Küfürlü – argo konuşma

Dili keşfetme aşamasındaki çocuklar bazı durumlarda küfürlü – argo konuşabilmektedir. Özellikle küçük yaşlarda bu durum yeni öğrenilen kelimelerdeki kötü anlamın bilinmediği, kelimenin anlamını keşfetme aşamasında gerçekleşebilir. Bazı durumlarda ise çocuk yine olumsuz bir niyet taşımadan yalnızca kelime kulağa komik geldiği için veya çevreden aldığı tepki için bu kelimeleri tekrarlayabilir (Raisingchildren, 2021:1).

Çocuklarda yetişkin benzeri küfür ve argo içeren ‘tabu’ kelimelerin ortaya çıkışını incelemeyi amaçlayan Jay ve Jay (2013:464) okul öncesi dönem çocuklarda tabu kelime kullanımının üç ila

527

dört yaşlarda tavan noktasına ulaştığını ortaya çıkarmışlardır. Küfürlü – argo kelimeler kullanan çocuklara yaklaşımda önerilen çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları elimeler ilk duyulduğunda fazla üzerine düşmemek ve aşırı tepki vermemek, çocuğa bu davranışın nedenini sormak, sorunlar üzerine konuşmak ve toplum kuralları ile ilgili açıklayıcı konuşmalar yapmaktır (Calechman, 2020:1).

2.2.1. Utangaçlık – içe kapanıklık

Utangaçlık sosyal olarak etkileşim arzusuna rağmen sosyal yenilik ve değerlendirme karşısında temkinli ve kaygılı olmak olarak tanımlanmaktadır (Rubin, Coplan ve Bowker, 2009:145). Başka bir deyişle utangaç birey sosyal etkileşimlere katılmayı ister fakat hissettiği kaygı ve tereddüt nedeniyle kendini alıkoyar (Wu vd., 2022:2). Bu durum çocukların özellikle sosyo – iletişimsel becerileri ve sosyo – duygusal uyumlarını olumsuz etkilemektedir (Karevold, 2012:1168). Aynı zamanda utangaç çocuklar akranlarına kıyasla daha düşük benlik saygısına sahip olduğu bilinmektedir (Crozier, 1995:91). Utangaçlığın gelişimini inceleyen araştırmalar utangaçlığın çoğunlukla çocukluk boyunca doğrusal bir azalma sergilediğini ortaya çıkarmaktadır (Eggum- Wilkens, 2016:21).

2.2.2. Karşıt olma/karşı gelme bozukluğu (KOKGB)

Karşıt olma/karşı gelme bozukluğu olumsuz, meydan okuyan, itaatsiz, düşmanca davranışlar içeren ve okul öncesi dönemden yetişkinliğe kadar en sık görülen davranış bozukluklarından biridir (La Maison, 2004:691). Bu davranış problemini gösteren çocuklar istekleri gerçekleşmediğinde öfke nöbetleri yaşayabilir fakat bu öfke insanlara, hayvanlara veya nesnelere yöneltilmez. Çocuk bağırarak ve yetişkinlerin rahatsız olacağı davranışlar

sergileyerek duygularını ifade eder (Arman, 2019:77).

Çocuklarda karşıt olma/karşı gelme bozukluğu günlük işlevselliği, okul performansını ve sosyal ilişkileri etkilemektedir. Aynı zamanda karşıt olma/karşı gelme bozukluğu görülen çocuklarda hem içselleştirme hem de dışsallaştırma davranış problemleri dâhil olmak üzere en az bir psikiyatrik tanı görülmektedir (Nock vd., 2007:709).

2.2.3. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB)

Okul öncesi dönemde görülen aşırı hareketlilik ve dikkat eksikliği, diğer bir deyişle hiperaktivite, en sık rastlanan davranış bozukluklarından biridir. Hiperaktivitenin görülme oranı, genellikle %3-6 arasında değişmektedir (Kanlıkılıçer, 2005). Bu bozukluk, çocuğun dürtüsellik, odaklanamama ve yüksek aktivite düzeyleriyle karakterizedir. Genellikle düşük okul performansı ve güçsüz akran ilişkilerine yol açmaktadır (Smith, 2014).

Okul öncesi dönemde, çocukların davranışları yaşa bağlı olarak sıklıkla değişir. Ayrıca çevrenin etkisi de bu dönemde çok büyük olduğundan, çocukta gözlemlenen dikkatsizlik ve aşırı hareketlilik başka bir hastalıktan kaynaklanıyor olabilir, bu da tanıyı karmaşıktırır (Kanlıkılıçer, 2005). DEHB, ciddi şekilde ele alınması gereken bir durumdur ve erken müdahale çok önemlidir. Konuyla ilgili bir uzmana başvurmak, çocuğun tedavi sürecinin profesyonel bir şekilde yönetilmesini sağlar. Bunun yanı sıra, okul-aile iş birliği, aileye yönelik destek programları ve bilişsel davranışçı terapi gibi yöntemler de tedavi sürecine entegre edilebilir. Erken müdahale ve okul öncesi eğitim, çocukların eğitim süreçlerini daha sağlıklı bir şekilde sürdürmelerine ve ileriki yıllarda başarı şanslarının artmasına olanak tanır (Deutscher & Fewell, 2005).

2.3. Okul Öncesi Dönemde Davranış Problemleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde okul öncesi dönemde davranış problemleri konusunu ele alan çalışmalar incelenmiştir:

528

Akgül'ün (2020), "Okul Öncesi Dönemi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkmada Ailenin Rolünün Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmada, öğretmenlerin ailelerin çocukların davranışsal gelişiminde çok önemli bir rol oynadığını ve özellikle pozitif ebeveyn tutumlarının çocukların uyum problemleriyle başa çıkmaların kolaylaştırdığını ortaya koymuştur.

Güneş ve Çolak'ın (2020) "Oyun Dönemindeki Çocukların Davranış Sorunları ile İzledikleri Çizgi Filmler Arasındaki İlişki" başlıklı çalışmada, çocukların izledikleri çizgi filmlerin türü ve içeriği ile davranışsal sorunları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur.

Işık (2020) çalışmada, Bilinçli Farkındalık Aile Eğitim Programı'nın ebeveynlerin bilinçli farkındalıkları, yetkinlik algıları ve iletişim düzeyleri ile çocukların davranış problemleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bilinçli Farkındalık Aile Eğitim Programı'nın çocukların davranış sorunlarına olumlu etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, ebeveynlerin farkındalık düzeylerini artıran eğitimlerin, çocukların davranışsal sorunlarını azaltmada etkili olabileceğini göstermektedir.

Kayahan (2020) çalışmada, 5-6 yaşındaki çocukların ahlaki yargı düzeyleri ile sosyal beceri ve problem davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analizler sonucunda, çocukların ahlaki yargıları ve sosyal becerileri ile davranış problemleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Siva Karaköy (2020), çocuğu anaokuluna devam eden 100 çalışan anne ile yapmış olduğu çalışmada bu annelerin çocuklarının sergilemiş oldukları davranış problemleri ile çalışan annenin mentalizasyon kapasitesi ve suçluluk duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesini

amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise mentalizasyon kapasitesi yüksek olan annenin çocuklarında içe ve dışa dönük davranış sorunlarının azaldığı, annenin suçluluk duygusunun artmasıyla çocukların davranış problemlerinin azaldığı ve son olarak annenin mentalizasyon kapasitenin düşmesi ve suçluluk duygusunun artmasıyla çocuğun dışa dönük davranış problemlerinde azalmaların olduğu saptanmıştır.

Tuzcuoğlu, Cengiz ve İlçi Küsmüş'ün (2020), "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Saldırganlık Yönelimleri ile Annelerinin İlgili Düzeylerinin Belirlenmesi" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelim düzeylerinin ortalamasının altında olduğu, annelerinin ise ilgili düzeylerinin ortalamasının üzerinde olduğu bulunmuştur.

Varlı'nın (2020), "Okul Öncesi Dönemde Ebeveyn Tutumu ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Öz-Düzenlemenin Aracı Rolü" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemde ebeveyn tutumları ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkide öz-düzenlemenin aracı rolü incelenmiştir. Bulgular, ebeveyn tutumlarının çocukların davranış problemleri üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu, ancak bu etkinin öz-düzenleme becerileri aracılığıyla şekillendiğini ortaya koymuştur.

Yoldaş'ın (2020), "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri ve Ebeveynlerinin Yaşam Pozisyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleri ile ebeveynlerinin yaşam pozisyonları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, ebeveynlerin yaşam pozisyonlarının, çocukların davranışsal gelişimleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle olumsuz yaşam pozisyonlarına sahip ebeveynlerin çocuklarında daha fazla davranışsal problem gözlemlenmiş, buna karşın pozitif yaşam pozisyonlarına sahip ebeveynlerin çocuklarında davranışsal sorunların daha düşük seviyelerde olduğu bulunmuştur.

Işık'ın (2021), "Erken Çocuklukta Görülen Davranış Problemlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemde görülen davranış problemlerinin, çocuğun cinsiyeti, yaşı, daha önce herhangi bir eğitim kurumuna gitme durumu, özel eğitim gerektiren bir durumu olup olmadığı ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Güleç (2022) İstanbul ilinde gerçekleştirdiği çalışmada; 4-6 yaş arasındaki çocukların sosyal yeterlilik düzeyleri ve sergilemiş oldukları davranış problemleri ile olan ilişkilerinin demografik veriler doğrultusunda incelenmesini amaçlamıştır ve çalışmaya 130 çocuk katılmıştır. Çalışmanın sonucunda; öz denetim becerisi, akademik beceriler, sosyal yetkinlik ve kişiler arası ilişkiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken; sosyal yetkinlik ile saldırgan, yıkıcı sosyal davranışlar arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Keleş (2022) tarafından yapılan bir araştırmada uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri, bu problemlerin çözümünde annelerin kullandıkları yöntemlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda uzaktan eğitim sürecinde çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin sıklıkla küfür etme, söz dinlememe, karşı gelme, kardeş kıskançlığı, ağlama, bağırma, benmerkezci davranma, okula gitme konusunda zorluk çıkarma, fazla abur cubur tüketme davranışları olduğu, bu davranış problemleri karşısında annelerin kullandıkları problem çözme yöntemlerine bakıldığında ise genellikle çocukla konuşma, çocuğun isteklerini yerine getirme, ceza vermekle korkutma, anlayışlı olma, tutarlı anne baba olma yöntemlerini kullandıkları görülmüştür.

Semerci (2022), çalışmada, çocuk merkezli oyun terapisinin 48-72 aylık çocukların davranış problemleri ve sosyal beceri düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar, çocuk merkezli oyun terapisinin çocukların davranış problemlerini azalttığını ve sosyal becerilerini geliştirdiğini göstermektedir.

Nur Selin Argıtlı Erden'in (2023), "Okul Öncesi Dönemde Davranış Problemleri: Bir Meta-Analiz Çalışması" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemde görülen davranış problemlerine ilişkin Türkiye'de yürütülmüş nicel araştırmalar sistematik bir biçimde incelenmiş ve elde edilen veriler meta-analitik yöntemle değerlendirilmiştir. Çalışmada, çocukların sergilediği problem davranışların türleri, bu davranışların görülme sıklığı ve ilişkili değişkenler bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış; özellikle saldırganlık, içe kapanma, dikkat eksikliği ve sosyal çekilme gibi davranış örüntülerinin okul öncesi dönemde sıklıkla raporlandığı belirlenmiştir.

Sena Öncel Özsoy'un (2023), "3-6 Yaş Çocukların Sosyal Yetkinlik ve Davranış Problemlerinin Ebeveynlerinin Çocukluk Çağı Travmaları ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalarıyla İlişkisi" başlıklı çalışmada, ebeveynlerin çocukluk çağında maruz kaldıkları travmatik yaşantıların ve geliştirdikleri erken dönem uyumsuz şemaların, çocukların sosyal uyum ve davranışsal işlevsellikleri üzerinde anlamlı etkiler yarattığı ortaya konmuştur.

Zehra Akbal Karaca'nın (2023) "Okul Öncesi Dönemde Çocukların Davranış Problemleri ile Akran Kabul Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemde yer alan çocukların sergiledikleri davranış problemleri ile akranları tarafından kabul edilme düzeyleri arasındaki ilişki nicel veriler ışığında incelenmiştir. Araştırma bulguları, çocukların problem davranışlarının arttıkça akran kabul düzeylerinde anlamlı bir düşüş yaşandığını ortaya koymaktadır.

Ayan'ın (2024), "Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Problem Durumunda Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların problem durumlarında kullandıkları başa çıkma stratejilerinin, aktif- davranışsal, aktif-bilişsel ve kaçınmacı olmak üzere üç ana kategoride incelendiği bulunmuştur. Sonuçlar, çocukların problem durum karşısında en çok aktif-davranışsal stratejiyi tercih ettiklerini göstermektedir.

Büşra Demirtaş'ın (2024), "4-5 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarıyla İletişim Kurma Becerileri ile Çocukların Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışmasının bulguları, annelerin çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim kurma becerilerinin, çocukların davranış problemlerinin azalmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Ceren Yoldaş Örs'ün (2024), "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Duygu Düzenleme Becerileri, Duygusal Zeka ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı çalışmada, okul öncesi dönemdeki çocukların duygu düzenleme becerileri, duygusal zeka ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin, davranış problemleri ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma bulguları, çocukların duygu düzenleme becerilerinin ve duygusal zekalarının, davranışsal sorunları yordamada önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

2. BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen davranış problemleri üzerine yapılan çalışmaların incelenmesinden elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo:1

Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri Üzerine Yapılan Çalışmalar:

Araştırmanın Adı	Yazarlar / Katılımcılar	Değişkenler	Veri Toplama Aracı	Araştırma Yöntemi	Ana Bulgular
------------------	-------------------------	-------------	--------------------	-------------------	--------------

Okul Öncesi Dönemi Çocuklarda Uyum ve Davranış Problemleriyle Başa Çıkma Ailenin Rolünün Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (2020)	Akgül (2020) / Öğretmenler	Ailenin rolü, ebeveyn tutumları, çocukların uyum sorunları	Görüşme Formu	Nitel Araştırma	Pozitif ebeveyn tutumlarının çocukların uyum sorunlarıyla başa çıkmasını kolaylaştırdığı ortaya kondu.
Oyun Dönemindeki Çocukların Davranış Sorunları ile İzledikleri Çizgi Filmler Arasındaki İlişki (2020)	Güneş & Çolak (2020) / Okul öncesi çocuklar	Çizgi film türü, davranış sorunları	Anket	Nitel Araştırma	İzlenen çizgi film türü ve içeriği ile davranış sorunları arasında anlamlı ilişki bulundu.
Çalışan Annelerin Mentalizasyon Kapasitesi ve Çocukların Davranış Problemleri (2020)	Siva Karaköy (2020) / 100 çalışan anne ve çocukları	Anne mentalizasyon kapasitesi, suçluluk duygusu, çocuk davranışları	Anket	Nitel Araştırma	Yüksek mentalizasyon kapasitesi çocuklarda davranış sorunlarını azaltıyor; suçluluk duygusu da etkili.
Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Saldırganlık Yönelimleri ile Annelerinin İlgili Düzeylerinin Belirlenmesi (2020)	Tuzcuoğlu, Cengiz, İlçi Küsmüş (2020) / Okul öncesi çocuklar ve anneleri	Saldırganlık yönelimleri, anne ilgisi	Ölçek	Nitel Araştırma	Çocukların saldırganlık düzeyi düşük, annelerin ilgi düzeyi yüksek bulundu.
Ebeveyn Tutumu ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Öz-Düzenlemenin Rolü (2020)	Varlı (2020) / Okul öncesi çocuklar ve ebeveynler	Ebeveyn tutumu, öz-düzenleme, davranış problemleri	Ölçekler	Nitel Araştırma	Ebeveyn tutumu davranış problemlerini etkiliyor, ancak öz-düzenleme bu ilişkiyi şekillendiriyor.

Ebeveynlerin Yaşam Pozisyonları ile Çocukların Davranış Problemleri İlişkinin İncelenmesi (2020)	Yoldaş (2020) / Okul öncesi çocuklar ve ebeveynleri	Ebeveyn yaşam pozisyonu, çocuk davranışları	Anket	Nicel Araştırma	Olumsuz yaşam pozisyonu çocuklarda davranış problemlerini artırırken, pozitif yaşam pozisyonu azaltıyor.
--	---	---	-------	-----------------	--

Erken Çocuklukta Görülen Davranış Problemlerinin Değişkenler Açısından İncelenmesi (2021)	Işık (2021) / Okul öncesi çocuklar	Cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir, özel eğitim durumu	Ölçek	Nicel Araştırma	Davranış problemleri bu değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdi.
Bakış Açısı Alma Becerileri ile Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (2021)	Yazar Bilgisi Eksik / 5-6 yaş çocuklar	Bakış açısı alma, davranış problemleri	Ölçek	Nicel Araştırma	Yüksek bakış açısı alma becerisi davranış sorunlarını azaltıyor.
Sosyal Yeterlilik ve Davranış Problemleri İlişkisi (2022)	Güleç (2022) / 130 çocuk	Sosyal yeterlilik, davranış problemleri	Ölçek	Nicel Araştırma	Sosyal yeterlilik arttıkça saldırganlık ve yıkıcı davranışlar azalıyor.
Uzaktan Eğitim Sürecinde Davranış Problemleri ve Annelerin Çözüm Yöntemleri (2022)	Keleş (2022) / Uzaktan eğitimdeki çocuklar ve anneleri	Davranış problemleri, çözüm yöntemleri	Anket	Nicel Araştırma	Davranış problemleri çeşitliliği tespit edildi; anneler çeşitli yöntemler kullanıyor.
Çocuk Merkezli Oyun Terapisinin Davranış Problemlerine Etkisi (2022)	Semerci (2022) / 48-72 ay çocuklar	Oyun terapisi, davranış problemleri, sosyal beceri	Ölçek	Deneysel Araştırma	Oyun terapisi davranış sorunlarını azalttı ve sosyal becerileri geliştirdi.
Okul Öncesi Dönemde Davranış Problemleri: Meta-Analiz Çalışması (2023)	Nur Selin Argıtlı Erden (2023) / Türkiye genelinde nicel çalışmalar	Davranış problemleri türleri, sıklığı, ilişkili değişkenler	Meta-Analiz	Meta-Analiz	Saldırganlık, içe kapanma, dikkat eksikliği gibi sorunlar yaygın bulundu.

Sosyal Yetkinlik ve Davranış Problemlerinin Ebeveynlerin Travmalarıyla İlişkisi (2023)	Sena Öncel Özsoy (2023) / Okul öncesi çocuklar ve ebeveynleri	Sosyal yetkinlik, davranış problemleri, ebeveyn travmaları	Anket	Nicel Araştırma	Ebeveynlerin travmaları çocukların sosyal ve davranışsal gelişimini etkiliyor.
Davranış Problemleri ile Akran Kabul Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (2023)	Zehra Akbal Karaca (2023) / Okul öncesi çocuklar	Davranış problemleri, akran kabul düzeyi	Ölçek	Nicel Araştırma	Problem davranışları arttıkça akran kabulü düşüyor.
Çocukların Problem Durumlarında Kullandıkları Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi (2024)	Ayan (2024) / Okul öncesi çocuklar	Baş çıkma stratejileri	Anket	Nicel Araştırma	Çocuklar en çok aktif- davranışsal stratejiyi tercih ediyor.
Annelerin Çocuklarıyla İletişim Becerileri ile Davranış Problemleri İlişkisi (2024)	Büşra Demirtaş (2024) / 4-5 yaş çocuk anneleri	İletişim becerileri, davranış problemleri	Anket	Nicel Araştırma	Sağlıklı iletişim çocuklarda davranış problemlerini azaltıyor.
Duygu Düzenleme, Duygusal Zeka ve Psikolojik Sağlamlık ile Davranış Problemleri İlişkisi (2024)	Ceren Yoldaş Örs (2024) / Okul öncesi çocuklar	Duygu düzenleme, duygusal zeka, psikolojik sağlamlık, davranış problemleri	Ölçek	Nicel Araştırma	Duygu düzenleme ve duygusal zeka, davranış sorunlarını önemli ölçüde yorduyor.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, okul öncesi dönemdeki çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasında aile faktörlerinin ve ebeveyn tutumlarının önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Akgül (2020) tarafından öğretmen görüşlerine dayalı yapılan çalışmada, pozitif ebeveyn tutumlarının çocukların uyum sorunları ile başa çıkmasını kolaylaştırdığı vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Işık (2020) ve Varlı (2020) tarafından yapılan nicel çalışmalarda ebeveynlerin bilinçli farkındalık düzeylerinin ve tutumlarının çocukların davranış problemleri üzerinde belirleyici olduğu ortaya konmuştur.

Davranış problemlerinin oluşumunda çocukların bireysel özelliklerinin yanı sıra, sosyal çevre ve medya tüketiminin de etkili olduğu çeşitli çalışmalarda gösterilmiştir. Güneş ve Çolak (2020) tarafından yürütülen araştırmada, okul öncesi çocukların izledikleri çizgi filmlerin türü ile davranış sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca Kayahan (2020), ahlaki

yargı ve sosyal becerilerin gelişiminin davranış problemlerinin azalmasında önemli olduğunu belirtmiştir.

Ebeveynlerin psikososyal özelliklerinin çocuk davranışları üzerindeki etkisi de çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır. Siva Karaköy (2020) çalışan annelerin mentalizasyon kapasitesi ile çocukların davranış sorunları arasında negatif bir ilişki tespit ederken, Yoldaş (2020) ebeveynlerin yaşam pozisyonlarının çocukların davranış problemlerini anlamlı biçimde etkilediğini ortaya koymuştur. Davranış problemlerinin boyutları ve ilişkili olduğu değişkenler açısından bakıldığında, meta-analiz çalışmalarından elde edilen sonuçlar bu problemler arasında en yaygın olanların saldırganlık, içe kapanma ve dikkat eksikliği gibi türler olduğunu göstermektedir (Argıtlı Erden, 2023). Bu problemler, sosyal yetkinlik ve akran kabulü gibi psikososyal becerilerle ters orantılıdır; yani davranış sorunları arttıkça sosyal uyum ve akran kabul düzeyi azalmaktadır (Güleç, 2022; Karaca, 2023).

Çocukların davranış problemleri ile başa çıkma stratejileri ve ebeveyn-çocuk iletişim becerileri arasında da anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Ayan (2024) tarafından yapılan çalışmada çocukların aktif ve davranışsal başa çıkma stratejilerini tercih ettikleri görülürken, Demirtaş (2024) annelerin iletişim becerilerinin sağlıklı olmasının çocuklarda davranış problemlerini azalttığı vurgulanmıştır.

Ayrıca duygu düzenleme, duygusal zeka ve psikolojik sağlamlık gibi bireysel faktörler de çocukların davranış problemleri üzerinde belirleyici bulunmaktadır (Yoldaş Örs, 2024).

Özetle, okul öncesi dönemdeki çocuklarda davranış problemlerinin ortaya çıkışı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olup, bireysel, ailevi ve sosyal çevresel faktörlerin etkileşimi sonucu şekillenmektedir. Ebeveynlerin tutum ve davranışları ile çocukların sosyal ve duygusal becerilerinin desteklenmesi, bu problemleri azaltmada etkili müdahalelerin geliştirilmesi için önem arz etmektedir.

2. SONUÇ VE ÖNERİLER

2.1. Sonuç

Bu araştırma, okul öncesi dönemdeki çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinin nedenlerini, sonuçlarını ve çözüm yollarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, mevcut literatürle büyük ölçüde örtüşmekte, bazı noktalarda ise farklılıklar göstermektedir. Tartışma bölümünde, araştırma bulgularının önceki çalışmalarla karşılaştırılması, sonuçların yorumlanması ve elde edilen verilerden çıkarılabilecek genel değerlendirmeler yer almaktadır.

Araştırmanın en dikkat çekici bulgularından biri, davranış problemlerinin özellikle saldırganlık, inatçılık, kurallara uymama ve dikkat eksikliği gibi başlıklar altında yoğunlaştığıdır. Bu durum, okul öncesi dönemde çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerinin henüz tam anlamıyla olgunlaşmamış olmasına bağlanabilir. Nitekim benzer bulgular, daha önce yapılan çalışmalarda da vurgulanmıştır. Örneğin, Yavuzer (2015), çocukların yaşadıkları saldırganlık davranışlarının genellikle çevresel faktörlerden ve aile içi ilişkilerden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu bulgu, mevcut araştırmadaki öğretmen görüşleriyle örtüşmektedir; öğretmenler, davranış problemlerinin çoğunlukla tutarsız ebeveyn tutumları ve yetersiz ebeveyn-çocuk iletişiminden kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Öte yandan, öğretmenlerin sınıf yönetimi becerileri ile çocukların davranış problemleri arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Nitel verilerden elde edilen bilgiler, öğretmenlerin sınıf içinde tutarlı ve yapılandırılmış bir ortam sağladıklarında çocukların olumsuz davranışlarının azaldığını göstermektedir. Bu durum, Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'nın da desteklediği bir bulgudur. Kurama göre, çocuklar gözlem ve model alma

yoluyla öğrenirler ve öğretmenlerin olumlu tutumları çocuklar üzerinde model teşkil eder. Dolayısıyla, öğretmenin sınıf içerisindeki tutumu, davranış problemlerinin ortaya çıkmasını önleyici bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca araştırmada, çocukların yaşadığı davranış problemlerinin bazı bireysel özelliklerden de kaynaklandığı görülmüştür. Özellikle hiperaktivite, dikkat eksikliği ya da gelişimsel gecikmeler gibi faktörler, çocukların uyum sorunları yaşamasına neden olmaktadır.

Bu bulgu, benzer şekilde Aral ve Baran'ın (2020) çocuk gelişimi çalışmalarında da ifade edilmiştir. Araştırmalar, çocukların bireysel farklılıklarının sınıf içi davranışlara doğrudan etki ettiğini ve öğretmenlerin bu farklılıkları gözetererek bireyselleştirilmiş yaklaşımla benimsemeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Davranış problemlerinin erken yaşta tespiti ve müdahalesi konusundaki bulgular da önemlidir. Öğretmenler, birçok davranış problemini fark ettiklerini ancak bu sorunların çözümünde ebeveyn iş birliğinin yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Bu durum, aile-öğretmen iletişiminin ve iş birliğinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde, aile katılımının erken çocukluk eğitiminin başarısında kritik bir rol oynadığına dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır (Epstein, 2001).

Bu bağlamda, çocukların davranış problemleriyle başa çıkmada yalnızca okul değil, aynı zamanda ailenin de etkin bir şekilde sürece dahil edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Araştırma bulguları aynı zamanda sosyo-ekonomik durumun da çocukların davranışları üzerinde belirleyici bir etkisi olduğunu göstermektedir. Düşük gelir düzeyine sahip ailelerde çocukların daha fazla davranış problemi gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, araştırmada elde edilen bulgular, okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemlerinin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu, bireysel, ailevi ve çevresel faktörlerin bu yapı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu karmaşık yapı, müdahalelerin de çok yönlü olması gerektiğini göstermektedir. Hem okul ortamında hem de aile içinde sağlanacak tutarlılık, davranış problemlerinin azaltılmasında etkili olacaktır.

Ayrıca, öğretmenlerin bu konuda desteklenmesi, eğitim ortamlarının çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi ve ailelerin bilinçlendirilmesi, çocukların sağlıklı bireyler olarak gelişimine önemli katkı sağlayacaktır.

2.1. Öneriler

Ailelere Yönelik Öneriler:

- Aileler çocuk gelişimi, davranış yönetimi ve iletişim becerileri konularında bilinçlendirilmelidir.
- Okullarda düzenli olarak aile seminerleri, ebeveyn destek grupları ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır.
- Ebeveynlerin tutarlı, sınır koyan ama destekleyici bir disiplin yaklaşımı benimsemeleri teşvik edilmelidir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler:

- Öğretmenlerin davranış yönetimi konusunda mesleki bilgi ve becerileri artırılmalıdır.
- Hizmet içi eğitim programları; pozitif disiplin, sınıf içi kriz yönetimi ve çocuk psikolojisi alanlarını kapsamalıdır.
- Öğretmenlerin davranış problemleri karşısında bireyselleştirilmiş yaklaşımlar geliştirmeleri teşvik edilmelidir.

Kurumsal ve Çevresel Düzenlemeler:

- Okul öncesi kurumların sınıf içi düzenlemeleri, çocukların duygusal güvenliğini

sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır.

- Oyun temelli öğrenme etkinlikleri, sosyal beceri eğitimi ve drama çalışmalarıyla çocukların olumlu sosyal davranışları desteklenmelidir.
- Okul psikolojik danışmanlarının aktif rol alacağı müdahale ekipleri oluşturulmalıdır.

Erken Tanı ve Müdahale Sistemleri:

- Gelişimsel değerlendirme formları ve davranış gözlem araçları yaygınlaştırılarak erken tanı mekanizmaları güçlendirilmelidir.
- Davranış problemi gösteren çocuklar için bireyselleştirilmiş gelişim planları oluşturulmalı ve aileyle ortak yürütülmelidir.
- Okul öncesi eğitimin her aşamasında çocuk izleme sistemi kurulmalıdır.

Toplumsal Duyarlılık ve Politika Önerileri:

- Medya, kamu spotları ve sosyal projeler yoluyla çocuk davranış gelişimine dair toplumsal farkındalık artırılmalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından davranış yönetimi temelli eğitim programları yaygınlaştırılmalı ve öğretmen yetiştirme müfredatına entegre edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akgün, E. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuklardaki problem davranışlara ilişkin görüşleri [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Altındal, M. (2022). Bakış açısı alma becerisi ile davranış problemleri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Arslan, G. (2013). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(13), 535–558.
- Argıtlı Erden, F. (2023). Çocukların davranış problemleri üzerine yapılmış çalışmaların meta- analizi [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Ayan, N. (2024). Çocukların başa çıkma stratejilerinin incelenmesi: Hikaye temelli uygulama [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Aydoğdu, F. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Bayraktar, Z. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışları yönetme stratejilerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Bozkurt, M. (2018). Anasınıfına devam eden 5–6 yaş çocuklarının problem davranışları ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Brown, T., & Müller, L. (2021). Cultural differences in childhood behavioral challenges: A UK–Germany comparison. International Journal of Cross-Cultural Psychology, 37(2), 205–219.

- Can Yaşar, M. (2009). 5–6 yaş çocuklarının problem davranışlarının anne-baba tutumlarına göre incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 69–86.
- Çelik, A. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile problem davranışları yönetme stratejileri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Ahi Evran Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Çiftçi, S., & Uysal, H. H. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara yönelik müdahale stratejilerinin belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(2), 893–914.
- Demir, S. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışları yönetme stratejilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Demirtaş, B. (2024). Anne-çocuk iletişiminin çocukların davranış problemleri üzerindeki etkisi [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Dinçer, Ç. (2009). Anasınıfı öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile problem davranışlara karşı kullandıkları stratejiler arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Doğan, Ö., & Dinçer, Ç. (2007). Anasınıfı öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile problem davranışlara karşı kullandıkları stratejiler. *Milli Eğitim Dergisi*, 35(174), 45–61.
- Dursun, E. (2019). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların davranış problemlerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Gülay Ogelman, H., & Seven, S. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlarla baş etme stratejilerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1311–1328.
- Güleç, A. (2022). Sosyal yeterlilik ile davranış problemleri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Gümüş, E., & Zembat, R. (2017). Davranış problemleri ve öğretmen müdahale stratejileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 123–144.
- Güneş, S., & Çolak, A. (2020). Çizgi film içeriklerinin okul öncesi çocukların saldırgan davranışları üzerindeki etkisi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123–135.
- Işık, E. (2021). Çocukların davranış problemlerinin değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Işık, N. (2020). Bilinçli farkındalık aile eğitiminin okul öncesi çocukların davranış problemleri üzerindeki etkisi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kamaraj, İ., & Çelik, A. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara yönelik müdahale stratejilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 197–216.

- Karaca, H. (2023). Çocuklarda akran kabulü ile davranış problemleri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Karaca, M. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların problem davranışlarının ebeveyn ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kayahan, A. (2020). Ahlaki yargılar ve sosyal becerilerle davranış problemleri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Keleş, D. (2022). Uzaktan eğitim sürecinde annelerin çocuklarda gözlemlediği davranış problemleri [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Koçak, S. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara ilişkin görüşleri ile bu davranışlara yönelik kullandıkları stratejilerin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Koyuncu, S. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara ilişkin görüşleri ile baş etme stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kumar, R., & Singh, V. (2022). Socioeconomic status and behavioral problems among preschool children. *Journal of Child Psychology*, 58(4), 334–345.
- Liu, Y., Zhang, L., & Chen, W. (2021). Peer acceptance, rejection, and behavioral outcomes: A three-level meta-analysis. *Child Development*, 92(3), 712–730.
- Örs, Y. (2024). Duygu düzenleme becerileri, duygusal zeka ve psikolojik sağlamlık ile davranış problemleri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Özdemir, Z. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara yönelik yaklaşımları ile tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Özsoy, E. (2023). Ebeveyn şemalarının çocuk davranış problemleri üzerindeki etkisi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Öztürk, H. (2024). Teknoloji kullanımı ile davranış problemleri arasındaki ilişki: Okul öncesi dönemde bir inceleme [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Parker, R., & Ren, M. (2020). Empathy and behavioral issues among preschoolers: A quantitative study. *Early Childhood Research Quarterly*, 52, 100–112.
- Rodrigues, M., & Silva, D. (2021). Social skills and behavior problems in children: A comparative study between Portugal and Angola. *International Journal of Early Childhood Education*, 49(1), 88–102.
- Semerci, N. (2022). Oyun terapisinin okul öncesi çocukların davranış problemleri üzerine etkisi [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Siva Karaköy, H. (2020). Mentalizasyon kapasitesi ile davranış problemleri arasındaki ilişki: Çalışan anneler örneği [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Tuzcuoğlu, F., Cengiz, B., & İlçi Küsmüş, E. (2020). Anne ilgisi ve saldırganlık eğilimi arasındaki ilişki. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 45–58.
- Uluşahin, A. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin problem davranışlara ilişkin görüşleri

ile bu davranışlara yönelik kullandıkları stratejilerin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Varlı, B. (2020). Ebeveyn tutumlarının davranış problemleri üzerindeki etkisinde öz-düzenlemenin aracı rolü [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Wang, L. (2022). Emotional and behavioral problems in children undergoing cancer treatment: A clinical study. *Pediatric Oncology Journal*, 12(2), 190–202.

Yalçın, S. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile problem davranışlara yönelik kullandıkları stratejilerin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.

Yoldaş, H. (2020). Yaşam pozisyonları ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.